

Настич Тетяна Миколаївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Формування доказової бази у кримінальному провадженні об'єктивно пов'язано із рядом критеріїв допустимості доказів і технічних можливостей реалізації спеціальних знань в оперативній і судово-слідчій практиці.

Сьогодні найбільш гостро ці питання стосуються методик збору доказів, пов'язаних з використанням гіпнозу, одорологічних аналізаторів, пристроїв накопичування та аналізу електронних документів та ін. Ці питання стосуються і застосування поліграфу у кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що застосування поліграфа в кримінальному провадженні є спірним питанням, що підтверджується не одностайністю думок як серед теоретиків так і практичних працівників.

Так, В.І. Нанівський, Т.А. Лешкович вважають, що застосування поліграфа в кримінальному провадженні є допустимим. Автори зазначають, що це відповідає критеріям законності (жоден правовий акт не містить заборони його використання, він не порушує прав людини, принципів кримінального судочинства чи процесуальних гарантій особи), етичності (поліграф ніяк не принижує гідність людини і не є аморальним за умов правильного його застосування) та безпечності (жодної небезпеки життю чи здоров'ю особи він не становить) [1, с. 33].

І. В. Рогатюк, досліджуючи проблему нормативного закріплення використання поліграфа, стверджує, що перевірка на поліграфі дозволяє не лише визначити найбільш перспективні напрями здійснення розслідування у кримінальному провадженні, а й активно особам, яким оголошено про підозру, захищати себе і довести свою невинуватість. Окрім цього, вони зможуть забезпечити отримання додаткової інформації, яка прямо або побічно пов'язана з розслідуванням у кримінальному провадженні й

забезпечує можливість швидкої оцінки достовірності отриманої інформації та проведення якісного досудового розслідування в установлений кримінально-процесуальним законом строк [2].

На думку Т. А. Лешковича, інформація, отримана в результаті проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа, є непрямим доказом і підтверджує лише суб'єктивну значимість конкретних стимулів, які можуть вказувати на наявність приховуваної інформації про обставини злочину або на щирість відповідей на поставлені запитання [3].

Відомий учений-криміналіст Р. С. Белкін наголошував, що якщо навіть і допустити застосування поліграфа під час допиту, то результати його використання не повинні мати доказового значення. Їх може брати до уваги слідчий лише як орієнтуючі дані.

Так, О.І. Мотлях зазначає, що варто погодитися з науковцями – процесуалістами і криміналістами в тому, що необхідно віднести поліграф до криміналістичних технічних засобів, які забезпечують розкриття та розслідування злочинів [4].

Слід зазначити, що сьогодні відомо дві форми використання досліджень із застосуванням поліграфа. Перша, це залучення фахівця-поліграфолога під час проведення допиту особи для отримання криміналістично орієнтуючої інформації (де результатом є психофізіологічне інтерв'ю, оформлене у вигляді, схожому на довідку спеціаліста) і, друга, це проведення повноцінного експертного дослідження у формі судово-психофізіологічної експертизи (СудПФЕ), як самостійного виду експертизи, із висновками експерта, які можуть виступати повноцінним доказом у суді [5].

Отже не останнім за значенням питанням, яке ставить під сумнів використання поліграфу є достовірність даних, отриманих у ході психофізіологічного інтерв'ю із його застосуванням.

Дослідження, які провела Американська асоціація операторів поліграфа, показують, що в 87–96% випадків використання поліграфа має місце позитивний для розслідування ефект [6, с. 135].

Проаналізовані нами вироки і ухвали судів у кримінальних провадженнях України свідчать про тенденцію до зростання необхідності і практики застосування судово-психофізіологічної експертизи із використанням поліграфу.

Наприклад, із висновків довідки про результати використання апаратного комплексу виміру рівня психологічного стресу людини (поліграфа «Кріс») в процесі свідчень громадян по кримінальній справі №09040093 видно, що в результаті проведених психофізіологічних інтерв'ю з використанням поліграфа на підставі отриманих реакцій можна зробити висновки, що опитуємий ОСОБА_3 дійсно скоїв нанесення тяжких тілесних ушкоджень, через які настала смерть гр.ОСОБА_4М.(т.3 а.с.91-96) [7].

Слід зазначити, що високий попит на проведення подібних експертиз

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

не позбавляє суддів можливості скептичного ставлення до їх результатів.

Результати перевірок на поліграфі мають орієнтовне значення в процесі доказування, не мають офіційного доказового значення, а висновки мають ознаки вірогідності. Методики проведення судових експертиз (крім судово - медичних та судово - психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, визначеному КМ України (ч. 3 ст. 8 Закону України "Про судову експертизу" № 4038 - XII від 25.02.94 р.).

Поліграф лише об'єктивно реєструє фізіологічні функції (реакції) організму, що дозволяє зафіксувати емоційну напругу, пов'язану з питаннями тесту.

Проведений В.П. Сердюк аналіз вивчення вироків із Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо використання поліграфа в кримінальних провадженнях під час проведення психофізичної експертизи або отримання висновку спеціаліста-поліграфолога упродовж 2005–2013 рр. свідчить, що динаміка застосування поліграфа в кримінальному провадженні невинно зростає. У 7 випадках (33%) справ призначалася судова психофізіологічна експертиза, результати якої оцінено й використано судом в обвинувальному висновку як доказ наявності в особи прихованої інформації щодо обставин злочину; у 8 випадках (38%) справ суд оцінював висновки спеціалістів-поліграфологів, визнавши половину з них неприпустимими. У 4 (20%) справах досліджувані особи не приховували інформацію, визнавши свої злочинні дії. У 6 випадках (30%) справ було процесуально підтверджено добровільну участь особи в дослідженні за допомогою поліграфа. Одне заявлене клопотання адвоката про дослідження за допомогою поліграфа відхилено судом як необґрунтоване [8, с. 70–71].

Отже, застосування поліграфа під час проведення судово-психологічної експертизи у ході досудового розслідування має як багато дискусійних питань, так і позитивні наслідки у виді надання слідчому додаткових доказів, особливо в умовах відсутності матеріальних чи ідеальних слідів.

На нашу думку визнання ефективності отримання доказової інформації і нормативне урегулювання проведення експертних досліджень із використанням поліграфу є лише питанням часу та процедури сертифікації відповідних технічних засобів згідно норм міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Нанівський В., Лешкович Т. Перспективи використання поліграфа у кримінальному судочинстві. Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 1 (34). С. 33-38.
2. Рогатюк І. В. Кримінально-процесуальне закріплення використання поліграфа (детектора брехні) у слідчій практиці. URL:

http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

3. Лешкович Т. А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

4. Криміналістика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Норма, 2004. 990 с.

5. Мотлях О.І. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа як можливе джерело доказів. Репозитарій Національного авіаційного університету. Наукові статті. 2013. С. 117-121.

6. Мотлях О.І. Місце поліграфа у розслідуванні злочинів : міжнародний досвід. Наше право. 2011. № 4. Ч. 2. С. 134-137.

7. Вирок Буринського районного суду Сумської області від 24.06.2011 р. Справа № 1-7/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69992610>.

8. Сердюк В.П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України. Інформація і право. 2014. № 2 (1). С. 68-71.

Оглобля Яна Сергіївна,

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Актуальність досліджуваної мною теми полягає насамперед в тому, що наразі в Україні рівень злочинності з кожним роком зростає все більше. На сьогоднішній день кримінальне провадження під час досудового розслідування має низку проблем, пов'язаних з ризиками, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний чи обвинувачений може якимсь чином завадити ефективному здійсненню кримінального провадження. Для того щоб усунути такі ризики чинний Кримінальний процесуальний кодекс передбачає застосування до підозрюваного чи